

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การทำการเกษตรอินทรีย์เป็นการทำการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต ไปจนถึงมือผู้บริโภคโดยใช้ต้นแบบของการพัฒนาเกษตรกรรมแบบยั่งยืนตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกษตรอินทรีย์เป็นหนึ่งในทางเลือกที่มีศักยภาพในการพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน สร้างความมั่นคงด้านอาหารและส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยต่อสุขภาพ ทั้งยังตอบสนองความต้องการผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และขยายไปสู่การตระหนักคำนึงถึงผลกระทบของเกษตรที่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม เช่น ความเสื่อมโทรมของดิน การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และการเกิดมลพิษ เป็นต้น

ปัจจุบันพบว่า ปัญหาการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรยังคงมีแนวโน้มที่สูงขึ้นจากสถิติการนำเข้าสารเคมี รวมถึงสถิติของผู้เสียชีวิตจากสารเคมีภาคการเกษตรที่เพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมีนโยบายส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงใช้สารเคมีในการทำการเกษตร และมีส่วนน้อยที่ทำการเกษตรอินทรีย์ซึ่งทำการเกษตรอินทรีย์มาเป็นระยะเวลานานแล้ว เนื่องจากนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น เปลี่ยนตามนโยบายของรัฐบาล แต่ละรัฐบาล เป็นต้น และนโยบายมีการขัดกันเอง รวมไปถึงปัญหาองค์กรที่บริหารจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์มีหลากหลายและมีอำนาจหน้าที่ซ้ำซ้อน ขาดการบูรณาการระหว่างกันทำให้การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ทั้งนี้ยังไม่มีความหมายที่ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะเพื่อให้การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์มีความยั่งยืนและมีสภาพบังคับ มีเพียงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรหลายฉบับแต่ไม่มีการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อยู่ในกฎหมายฉบับใด ๆ

การวิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสารในเรื่อง แนวคิดหลักการ และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ (1) ทางด้านสิ่งแวดล้อม: หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทฤษฎีกายา (2) ด้านการเกษตร: หลักการเกษตรอินทรีย์ หลักการเกษตรยั่งยืน (3) ทางด้านเศรษฐศาสตร์: แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดในการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม แนวคิดมูลค่าเศรษฐกิจและคุณภาพสิ่งแวดล้อม แนวคิดการ

บริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (4) ทางด้านกฎหมาย: หลักสิทธิในสิ่งแวดล้อม หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หลักความได้สัดส่วน แนวคิดพหุนิยมทางกฎหมาย ทฤษฎีสิทธิชุมชน ศึกษากฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนากฎหมายต่างประเทศ (Rio de Janeiro, 1992) แผนพัฒนา 21 (Agenda 21, 1992) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity, 1992) อนุสัญญาต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (UN Convention to Combat Desertification, 1994) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement-IFOAM) และ Codex Alimentarius Guidelines กฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สหภาพยุโรป (EU Council Regulation (EC) 834/2007) สหรัฐอเมริกา (Organic Foods Production Act, 2005) และประเทศแคนาดา (Agricultural Production Act, 1985) ประกอบกับกฎหมายไทย ได้แก่

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอินทรีย์โดยตรง ได้แก่ พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2522 ซึ่งมีมาตรการในการควบคุมมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยแบ่งออกเป็นผลผลิตแต่ละชนิดตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรให้กำหนดมาตรฐาน ตั้งแต่วิธีการ กรรมวิธี หรือกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและความปลอดภัยทางเคมี ชีวภาพ กายภาพ ความปลอดภัยด้านสุขภาพอนามัยหรือสุขอนามัยพืช ไปจนถึงการบรรจุหีบห่อ

กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรกรรม ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เป็นกฎหมายที่ให้การส่งเสริมการเกษตรโดยกำหนดให้เป็นแนวนโยบายแห่งรัฐในกฎหมายรัฐธรรมนูญให้มีมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพสูง มีความปลอดภัย ใช้ต้นทุนต่ำและสามารถแข่งขันในตลาดได้ ประกอบกับกฎหมายที่มีมาตรการในการพัฒนาที่ดินให้มีศักยภาพทางการเกษตร และทางด้านชลประทาน รวมไปถึงการจัดสรรที่ดินสำหรับเกษตรกร

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอินทรีย์โดยอ้อม ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2552 เป็นกฎหมายที่มีมาตรการในการควบคุมผลผลิตทางการเกษตรที่จะนำมาบริโภค และการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายในการเกษตร

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้โดยมีประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน การมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) จากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร

อินทรี กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ กลุ่มนักวิชาการ ร่วมกันออกแบบประเด็นกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริม
เกษตรอินทรีย์ และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) จากผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลจากการวิจัยสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

1. สรุป อภิปรายผล

ในการสรุปและอภิปรายผลนั้นการวิจัยจะนำเอาคำตอบจากผลของการวิจัยในประเด็น
ต่าง ๆ มาอภิปรายผลร่วมกันในเชิงการบูรณาการผลของคำตอบจากการวิจัย

การวิจัยสรุปข้อค้นพบได้ว่าปัญหาการเกษตรในปัจจุบันคือการเกษตรที่ใช้สารเคมีในการ
ปราบศัตรูพืช และปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งและเพิ่มผลผลิตที่ส่งผลกระทบต่อตัวเกษตรกรเอง
ผู้บริโภคอาสาสมัครคอก้าง ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อมอื่นตลอดจนไม่สามารถส่งผลผลิตไปขายยัง
ต่างประเทศได้จึงส่งผลให้เกษตรกรยากจนอย่างต่อเนื่อง แนวคิดการวิจัยจึงมุ่งหาคำตอบเพื่อการ
ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ปลายคำตอบที่ได้จากการวิจัยได้นำไปสู่การจัดทำ
เป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

การวิจัยสรุปคำตอบได้ว่า การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เพื่อนำไปสู่การจัดทำร่าง
พระราชบัญญัติการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์นั้น ต้องมีโครงสร้างการส่งเสริมเกษตรกรในการทำ
การเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วยดังต่อไปนี้

1) องค์กรบริหารจัดการ

องค์กรบริหารจัดการ คือ องค์กรส่วนราชการและองค์กรส่วนเอกชนที่เข้ามามีส่วน
ร่วมในการบริหารจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้มีองค์กรที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนการ
บริหารจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะ ซึ่ง ปัจจุบันองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการและ
ส่งเสริมทางด้านการเกษตร มีทั้งองค์กรส่วนกลาง องค์กรส่วนภูมิภาค และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีกรม
มอบอำนาจให้เป็นผู้รับผิดชอบดูแลตามกฎหมายแต่ละฉบับ ทำให้เกิดปัญหาการจัดการที่มีลักษณะ
กระจัดกระจาย ไม่มีระบบ และเกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากมีผู้ที่เกี่ยวข้องหลาย
หน่วยงานต่างนำกฎหมายมาใช้ปฏิบัติเฉพาะหน่วยงานของตน โดยขาดการบูรณาการร่วมกันทำให้
การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ไม่เหมาะสมและไม่เป็นระเบียบ ส่งผลให้การจัดการที่ในภาครัฐขาด
ประสิทธิภาพ อีกทั้งในปัจจุบันการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์มีเพียงองค์กรภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการ แต่
ยังขาดกฎหมายให้สิทธิและหน้าที่เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทั้ง ๆ ที่ประชาชน
เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงเกษตรย่อมจะตระหนักรู้ว่าถึงการส่งเสริมที่เหมาะสม และแนวทางการ
แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการเกษตรอินทรีย์

ข้อค้นพบจากการวิจัยสรุปว่า องค์กรบริหารจัดการที่ชัดเจน ประกอบด้วย คณะกรรมการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์แห่งชาติทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการที่ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ คณะกรรมการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์จังหวัดทำหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายและแผนการจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ตามที่คณะกรรมการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ กำหนดไว้ โดยมีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย และแต่งตั้ง คณะทำงานในพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดการในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ โดยการกำหนดขอบเขต อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการระดับจังหวัด คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน ขององค์กรบริหารจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ไว้อย่างชัดเจนและเหมาะสมตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานที่มีลักษณะเป็นการทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน ส่งผลให้การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ผลการวิจัยในเรื่ององค์กรบริหารจัดการนี้มีความสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วม ของประชาชนที่ให้เกษตรกรในพื้นที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการที่พิจารณาเรื่องต่าง ๆ รวมถึง คณะทำงานซึ่งจะมีความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ ตลอดจนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่รวมถึง วิธีการหรือมาตรการในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาของการทำการเกษตรอินทรีย์ โดยคณะทำงาน เป็นเกษตรกรในพื้นที่มีการออกกฎเกณฑ์ร่วมกันในการทำการเกษตรอินทรีย์ที่สอดคล้องกับทฤษฎี ลิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ และแนวคิดพหุนิยมทางสังคมที่คนในสังคมคิด กฎเกณฑ์ร่วมกันในการบริหารจัดการร่วมกันส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

2) กระบวนการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหารจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ภายใต้ นโยบายส่งเสริมเกษตร อินทรีย์ในปัจจุบันมีรูปแบบการบริหารจัดการอยู่ที่องค์กรส่วนกลางเป็นสำคัญแล้วจึงถ่ายโอน อำนาจมายังส่วนภูมิภาค โดยดำเนินการภายใต้ นโยบายส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ซึ่งการดำเนินการ และอำนาจในการพิจารณาอนุญาตยังคงอยู่ในการพิจารณาของหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์เป็นหลัก จึงก่อให้เกิดปัญหาการจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ไม่ตอบสนองต่อความ ต้องการของเกษตรกรและประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างเต็มรูปแบบ จึงทำให้รูปแบบการจัดการใน ปัจจุบันมีลักษณะเป็นการบริหารจัดการในรูปแบบ Top - Down Approach คือ จากองค์กรภาครัฐสู่ ภาคประชาชน มีลักษณะเป็นการบริหารจัดการจากบนลงสู่ล่างเป็นสำคัญ ทำให้การบริหารจัดการ ดังกล่าวอาจไม่ตรงตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้การ การทำการเกษตรอินทรีย์ไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ สภาพปัญหา และความต้องการของเกษตรกรใน การทำการเกษตรอินทรีย์หรือเปลี่ยนมาทำการเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งการจัดการตามลักษณะที่กล่าวมาจะ

เป็นการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ไม่มีความยั่งยืน เนื่องจากไม่ได้เกิดขึ้นจากพื้นฐานความต้องการของเกษตรกรผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงหรือความจำเป็นที่เหมาะสมของบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง

ข้อค้นพบจากการวิจัยสรุปว่ากระบวนการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ถือเป็นนโยบายหลักที่รัฐต้องดำเนินการจัดทำขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์และเกิดผลลัพธ์ต่อการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน โดยวิธีการบริหารงาน หรือกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ต้องมีกระบวนการจัดการที่ชัดเจน มีวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการจัดการจึงถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในการบริหารจัดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ โดยกระบวนการบริหารจัดการต้องมีการดำเนินงานร่วมกันทั้งองค์กรภาครัฐและภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วยการกำหนดบทบาทหน้าที่และขอบเขตการดำเนินงานที่ชัดเจน มีลักษณะการจัดการที่เป็นการบูรณาการร่วมกัน อีกทั้ง มีการกำกับติดตามการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการทำการเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน

ผลของการวิจัยในเรื่องกระบวนการบริหารจัดการมีความสอดคล้องตามแนวคิดการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน แนวทางวิธีการใด ๆ ที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการหรือปฏิบัติงาน ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง หรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม และสอดคล้องตามนโยบายการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์โดยนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงประกอบกับหลักการเกษตรอินทรีย์ ดำเนินการเพื่อให้การทำการเกษตรอินทรีย์เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ กระบวนการบริหารจัดการที่สาธารณประโยชน์ยังมีลักษณะสอดคล้องกับโครงสร้างของกฎหมายเกษตรอินทรีย์ที่ Codex Alimentarius Guideline ของสหประชาชาติในส่วนที่ให้มีองค์กรและอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

3) มาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์

มาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์ เป็นวิธีการจูงใจเกษตรกรให้ทำการเกษตรอินทรีย์รวมถึงการส่งเสริมให้เกษตรกรที่ทำการเกษตรอินทรีย์อยู่ให้เกิดความยั่งยืนซึ่งในปัจจุบันมีการกำหนดมาตรการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เชิงเงิน โบนัสซึ่งไม่มีความยั่งยืนเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยหลายประการ เช่น เปลี่ยนรัฐบาล เป็นต้น รวมถึงนโยบายที่ภาครัฐส่งเสริมมีความขัดแย้งกันและนโยบายไม่ตรงต่อความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรทำให้มาตรการที่มีอยู่ในปัจจุบันส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ได้ไม่ตรงตามเป้าหมายและยังขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้กฎหมายส่งเสริม

การเกษตรที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่มี การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ไว้ โดยเฉพาะมีเพียงกฎหมายที่ส่งเสริมปัจจัยพื้นฐานในการทำการเกษตร ได้แก่ พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 เป็นต้น ซึ่งกฎหมายดังกล่าวไม่มีการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์บัญญัติไว้ แม้ว่าบทบัญญัติจะสอดคล้องกับหลักการทำการเกษตรอินทรีย์ เช่น พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 ส่งผลให้มาตรการส่งเสริมยังไม่มีประสิทธิภาพขาดสภาพบังคับใช้ อีกทั้ง กฎหมายเกี่ยวข้องที่มีอยู่ก็เป็นการควบคุมมากกว่าการส่งเสริม เช่น พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2552

ข้อค้นพบจากการวิจัยสรุปว่ามาตรการมีสภาพบังคับที่นำมาใช้เพื่อส่งเสริมการทำการเกษตรอินทรีย์ และจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรอินทรีย์ นอกจากมาตรการทางกฎหมายในเชิงส่งเสริม เช่น การอบรมสร้างองค์ความรู้ การสร้างกลุ่มเครือข่าย และการตรวจรับรองมาตรฐาน ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันอาจจะยังไม่เหมาะสมจึงทำให้เกิดการฟ้องร้องปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การเพิ่มมาตรการเชิงส่งเสริมจะช่วยให้เกิดการกระตุ้นการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ที่ถูกต้องเหมาะสม ด้วยการเพิ่มภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในมาตรการการคุ้มครองดูแลรักษา ในที่สาธารณประโยชน์สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ด้วยการจัดให้มีมาตรการการคุ้มครอง ดูแลรักษา ทั้งในส่วนของกฎกติกาชุมชนที่เกิดจากการตกลงร่วมกัน การเฝ้าระวังพื้นที่สาธารณประโยชน์โดยให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วม และการใกล้เคียงข้อพิพาทเพื่อยุติปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และมาตรการส่งเสริมในส่วนนี้ต้องมีการกำหนดกรอบมาตรการส่งเสริมเพื่อเป็นแรงจูงใจ ทั้งในส่วนของผู้ใช้ประโยชน์และผู้ปฏิบัติงานที่มีความชัดเจนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ผลจากการวิจัยในเรื่องมาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์สรุปว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดในการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีการให้ภาครัฐและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างสมประโยชน์และยั่งยืน และสอดคล้องกับนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ในด้านการส่งเสริม พัฒนา กฎกติกาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ พื้นฟูที่ดินของรัฐโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พื้นฟู เฝ้าระวังการใช้สารเคมี ด้วยการสร้างเครือข่ายและกระบวนการในการเฝ้าระวัง ตลอดจนติดตาม ตรวจสอบผลการทำการเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และมีลักษณะตามมาตรการจัดการของ Codex Alimentarius Guideline ของสหประชาชาติประเทศสหภาพยุโรป

และสหรัฐอเมริกา ที่มีการมาตรการส่งเสริมการทำการเกษตรอินทรีย์ที่กฎหมายกำหนดให้ตรงต่อความต้องการหลักของเกษตรกร

จากข้อค้นพบของคำตอบที่ได้มาการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย องค์การบริหารจัดการ การบริหารจัดการ และมาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์ที่ชัดเจนและเหมาะสม การกำหนดองค์กรและกระบวนการบริหารจัดการที่มีการบูรณาการร่วมกัน มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน และมีมาตรการส่งเสริม ซึ่งการจัดการตามประเด็นคำตอบที่ได้มาจะส่งผลให้การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เป็นไปอย่างสมประโยชน์แก่ทุกฝ่าย สอดคล้องตามหลักการและเหตุผลของการจัดทำกฎหมาย คือ “การจัดทำกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์จะทำให้มีกฎหมายที่ชัดเจนและเหมาะสมบังคับใช้ ทั้งด้านองค์การบริหารจัดการ การบริหารจัดการ และมาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์ ซึ่งความชัดเจนของกฎหมายจะช่วยส่งเสริมการทำการเกษตรอินทรีย์ให้เกิดความยั่งยืน เพื่อลดการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรนำไปสู่อาหารที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคที่มีความเหมาะสมและสมประโยชน์แก่ทุกฝ่ายตามบริบทของประเทศไทย”

จากข้อค้นพบคำตอบที่กล่าวมานี้นำไปสู่โครงสร้างของกฎหมายที่สอดคล้องกับคำตอบที่ได้มา โดยโครงสร้างร่างพระราชบัญญัติการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. .... มี 23 มาตรา ประกอบด้วย

บททั่วไป (มาตรา 1 – มาตรา 4)

หมวด 1 คณะกรรมการ (มาตรา 5- มาตรา 15)

หมวด 2 การบริหารจัดการ(มาตรา 16- มาตรา 17)

หมวด 3 มาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์(มาตรา 18 - มาตรา 20)

หมวด 4 การเพิกถอนการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์ (มาตรา 20 - มาตรา 23)

จากภาพรวมของร่างพระราชบัญญัติการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์นี้ได้บัญญัติไว้ครอบคลุมการจัดการปัญหาในการการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เพื่อนำไปสู่การบังคับใช้ในการจัดการที่เหมาะสมต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่ายังมีปัญหาที่จะต้องนำไปสู่การดำเนินการที่เป็นข้อเสนอแนะของการวิจัย ดังนี้

2.1 แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ปัจจุบันในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กำหนดให้มีนโยบายส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ดังนั้น ผลการวิจัยนี้จึงเป็นคำตอบให้แก่รัฐบาลที่จะนำเอาข้อค้นพบนี้กำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาล และนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ให้แพร่หลาย รวมทั้ง การจัดการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์อย่างถูกต้อง โดยการสร้างความรู้ในการเกษตรอินทรีย์ทั้งในส่วนของผู้มีสิทธิได้รับการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์การยอมรับและปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์ ในการส่งเสริม เนื่องจาก ปัญหาการทำเกษตรอินทรีย์ และการส่งเสริมให้ทำการเกษตรอินทรีย์ หากขาดความรู้ ความเข้าใจร่วมกัน ย่อมนำไปสู่ปัญหาการใช้ทำการเกษตรที่ผิดต่อวัตถุประสงค์ที่รับการส่งเสริม ส่งผลกระทบต่อการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรยังคงมีอยู่ ดังนั้น จึงควรมีสันับสนุนให้มีการส่งเสริม ให้เกษตรกรซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงกับการใช้มาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์ได้มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและต่อผู้บริโภค รวมถึงต่อสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความตระหนัก ให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

2.2 ข้อเสนอแนะด้านกฎหมาย

หากมีการนำร่างพระราชบัญญัติการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. .... ไปจัดทำเป็นกฎหมาย แล้วการวิจัยขอเสนอแนะให้มีการตรากฎหมายลำดับรองเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจประเมินแปลง โดยมีขั้นตอน วิธีการ หลักเกณฑ์ที่ชัดเจนสอดคล้องกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล (International Federation of Organic Agriculture Movement-IFOAM 1972) เพื่อที่จะทำให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์

2.3 ข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ

ปัญหาการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรถือเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ และส่งผลกระทบต่อส่วนรวมทั้งด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ให้เกิดความยั่งยืนนำไปสู่การปฏิบัติตามกฎหมายนั้น หากมีการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการส่งเสริมร่วมกันที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามที่ตกลงร่วมกันก็จะช่วยให้การดูแลเฝ้าระวังช่วยเหลือกันให้เกิดผลดีมากขึ้น ดังนั้น ในส่วนของการให้สิทธิประโยชน์จึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมทั้งในส่วนของกรมอบให้กับผู้ได้รับ

สิทธิประโยชน์ และคณะทำงานที่เข้ามาช่วยจัดการการให้ใช้สิทธิประโยชน์ร่วมกันด้วย การวิจัยจึงเสนอแนะให้มีการกำหนดวิธีการ รูปแบบ หลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการพิจารณาให้สิทธิประโยชน์ รวมถึงการเพิกถอนให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายรัฐธรรมนูญที่จะได้รับเพื่อให้ทุกฝ่ายทราบร่วมกันอย่างชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยนี้มีมุ่งเน้นให้มีการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ในด้านกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อเกษตรกร ดังนั้น การส่งเสริมเกษตรในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านปศุสัตว์ และด้านประมง ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริมเช่นกัน จึงควรให้มีการทำการวิจัยในเรื่อง “กฎหมายเพื่อการส่งเสริมปศุสัตว์อินทรีย์” และ “กฎหมายเพื่อการส่งเสริมประมงอินทรีย์”

4. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย

4.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

การสรุปคำตอบที่ได้มาตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ว่า มีคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยครบทุกข้อ คือ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาและวิจัย หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ ปรากฏคำตอบอยู่ในบทที่ 2

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหา และผลกระทบในการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ ปรากฏคำตอบอยู่ในบทที่ 4

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ วิธีการ มาตรการ และกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ของระหว่างประเทศ และของต่างประเทศปรากฏคำตอบอยู่ในบทที่ 4 และบทที่ 5

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ วิธีการ มาตรการ และกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ปรากฏคำตอบอยู่ในบทที่ 4 และบทที่ 5

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ว่าด้วยการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ปรากฏคำตอบอยู่ในบทที่ 5

4.2 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สรุปผลการพิสูจน์สมมติฐานการวิจัย ได้ว่า คำตอบที่ได้มาเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า “การจัดการปัญหาการในการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์นั้น ต้องประกอบไปด้วย

องค์การบริหารจัดการ การบริหารจัดการ และมาตรการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสมในการจัดการเพื่อให้เกิดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน”

การวิจัยพบว่าสมมติฐานนั้นมีความถูกต้อง เพราะการจัดการปัญหาการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมแก่การทำการเกษตรอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิจัยจึงได้รูปแบบของพระราชบัญญัติการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นกฎหมายเฉพาะในการส่งเสริมและจูงใจในทำการเกษตรอินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้มีการลดการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรและเกิดการทำการเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืนสมประโยชน์ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์